

Νέοι ἑταῖροι ἐνεγράφησαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 9. Μετὰ λύπης δὲ ἀνακοινοῖ ὑμῖν τὸ συμβούλιον ὅτι τῶν παλαιῶν ἑταίρων ἀπεβίωσαν οἱ Κ. Βλαστός, Κ. Κυριακός καὶ Λ. Πασχάλης. Ἀπεβίωσε πρὸς τούτοις ἐσχάτως καὶ ὁ ἐκ τῶν ἰσοβίων ἑταίρων καὶ ἄλλοτε μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας Δημήτριος Σεμιτέλος ἀνὴρ σοφός, διακεκριμένην καταλαβὼν θέσιν ἐν τῇ παρ' ἡμῖν ἐπιστήμῃ τῆς φιλολογίας καὶ γενναίως ἐργασθεὶς ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ διὰ συγγραφῶν καὶ διὰ μακροχρονίου διδασκαλίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΑ ΕΡΓΑ ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία τὰ ἑξῆς:¹ Ἐν Ἀθήναις ἐξηκολούθησε καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Ὀλυμπείου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐκ τῶν ἀντιπροέδρων τοῦ συμβουλίου Γ. Νικολαΐδου. Σκοπὸς τῶν ἀνασκαφῶν τούτων εἶνε ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ὄλου περιβόλου μέχρι τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους, ἡ ἐξερεύνησις τοῦ κρηπιδώματος τοῦ ναοῦ καὶ ἡ κατὰ τὸ ἐνὸν ἀποκατάστασις αὐτοῦ ἐν ἣ εἶχε τοῦτο τὸ πάλαι μορφήν ἐξυψούμενον ὑπὲρ τὸ ἔδαφος τοῦ περιβόλου. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Νικολαΐδου ἐπερατώθη κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἡ ἀνασκαφὴ ὀλοκλήρου σχεδὸν τοῦ περιβόλου, ἀνεσκάφη περίξ τὸ κρηπίδωμα καὶ ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἐξηρευνήθησαν οἱ κατὰ τὰς μακρὰς πλευρὰς τοῦ ναοῦ ὄχετοι οἱ δεχόμενοι τὰ ἐκ τῆς στέγης καταρρέοντα ὕδατα. Εὐρέθησαν δὲ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ περιβόλου δύο κεφαλαὶ γυναικῶν ἐκ μαρμάρου καὶ ἀπεκαλύφθησαν κατὰ χώραν κείμενα βάρθρα τινὰ καὶ ὑποθέματα βάρθρων ἀγαλμάτων. Ἐδαπανήθησαν δρ. 21,518.

Ἐξηκολούθησαν δὲ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος καὶ αἱ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνασκαφαί, εἰς ἃς ἐδαπανήθησαν δρ. 15,867. Περιωρίσθησαν ὅμως αὗται ἀπλῶς εἰς τὴν ἀποκομιδὴν τῶν ὑπὸ τὸ βόρειον τεῖχος χωμάτων, ἃ προέρχονται ἐκ τῶν

¹ Ἐκθέσεις τῶν ἐφόρων περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας δημοσιεύονται ἐν τῷ τέλει τοῦ τεύχους τούτου τῶν Πρακτικῶν.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΦΟΡΩΝ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΟΛΥΜΠΙΕΙΟΥ

Κατὰ τὸ λήγον ἔτος ἅπας ὁ περὶ τὸν ναὸν περιβόλος, ἐκτὸς μικρᾶς πρὸς δυσμὰς λωρίδος, ἀνεσκάφη μέχρι τοῦ ἀρχαίου δαπέδου. Καὶ κατὰ μὲν τὴν βόρειον πλευράν, πρὸς τοῖς ἄλλοτε, ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἕτεραί τινα βάρθρα καὶ κρηπιδώματα βάρθρων ἀγαλμάτων, δύο κεφαλαὶ γυναικῶν ἐκ μαρμαροῦ καὶ ὀλίγα μικροῦ λόγου ἄξια γλυπτὰ ἢ ἐνεπίγραφα τεμάχια, ἅπαντα τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Πρὸς τούτοις ἐκαθαρίσθησαν οἱ ὀχετοὶ οἱ δεχόμενοι τὰ ὄμβρια ὕδατα τὰ ἀπὸ τῆς στέγης τοῦ ναοῦ καταπίπτοντα καὶ διοχετεύοντες αὐτὰ ἐκατέρωθεν πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς μέχρι τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου ἐνθα διασκορπιζόμενα ἐξέρρεον. Ὅτι τὸ μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τῶν ὀχετῶν ἦν κεκαλυμμένον ὑπὸ πλακῶν μαρμαρίνων ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ὀχετοὶ ἐγνώσθη ἐκ τοῦ πέρυσιν ἀνακαλυφθέντος καλυπτῆρος ὀλίγων πήξεων, τοῦ μόνου ὡς ἐκ θαύματος περιωθέντος καὶ ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ μαρμαρίνων πλακῶν ὧν μόνον τεμάχια μικρὰ κατὰ τὰς ἐτέρας πλευρὰς εὑρέθησαν κατὰ χώραν κεκολλημένα. Ἡ ὑπὸ τὰς πλάκας ὅμως παχεῖα στρώσις πηλοῦ σώζεται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀλώβητος, περὶ τὸν ὅλον ναόν. Ἄν δὲ καὶ πέραν τῶν ὀχετῶν καὶ μέχρι τίνος σημείου ἐξικνεῖτο ἢ διὰ πλακῶν στρώσις οὐδὲν ἐφάνη σημεῖον οὔτε κατὰ τὴν βόρειον οὔτε κατὰ τὴν νότιον πλευράν, ἐνῶ τοῦναντίον ἢ ἀνατολικῇ πλευρᾷ, ἢ μεταξὺ τῶν δύο μακρῶν ὀχετῶν, ἔνεκεν, ὡς φαίνεται, τῆς ἐκεῖθεν εἰσόδου εἰς τὸν ναόν, ἦν ἅπασα ἐστρωμένη ὑπὸ πλακῶν τεκμήριον, οὐ μόνον αἱ ἐντυπώσεις αὐτῶν οὔσαι ἔτι φανεραὶ ἐπὶ τῆς σωζομένης λευκῆς στρώσεως πηλοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία τεμάχια τὰ μείναντα κεκολλημένα τὰ μὲν δύο πρὸ τῆς ἐσχάτως ἐκ τοῦ προχείρου κτισθείσης

κλίμακος πρὸς ἄνοδον εἰς τὸ τοῦ ναοῦ δάπεδον, τὸ δὲ τρίτον πρὸς τὴν ἐσχατιὰν τοῦ περιβόλου καὶ ἀπέχον ὀλίγα βήματα ἀπὸ τοῦ τοίχου.

Οἱ δύο δὲ βραχύτεροι καὶ ἀβαθέστεροι ὄχετοί, οἱ δεχόμενοι τὰ ὀλίγα ὕδατα τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ καὶ χύνοντες αὐτὰ εἰς τοὺς ἐκατέρωθεν βαθυτέρους, εὐρέθησαν ἀμφοτέροι, περὶ τὰ μέσα ἐκάστου, ἐπὶ μέτρα γαλλ. δώδεκα περίπου, πεφραγμένοι στερεῶς διὰ τοίχου μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου, ἐνδειξις ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ ἀνάβασις εἰς τὸν ναὸν καὶ ἀπὸ δυσμῶν. Ἄπασα δὲ ἡ τῶν ὄχετῶν ἐργασία ὡς καὶ ἡ διακόσμησις τοῦ περιβόλου εἰσὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐπομένως μεταγενέστεραι τοῦ ναοῦ.

Ἐκτὸς δὲ τοῦ πέρουσι, κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ, ἀνακαλυφθέντος τεμαχίου τῆς κατωτέρας τῶν δύο πωρίνων βαθμίδων, οὐδὲν ἄλλο ἔγνωσ εὐρέθη εἰμὴ τὰ ὀπίσθια αὐτῶν μέρη ἅπερ ἔμειναν (ἀποκρουσθέντων τῶν ἐμπροσθίων καὶ ἐξεχόντων) ὡς στυλοβάται τῶν τῆς μεσημβρινῆς ἐξωτερικῆς σειρᾶς σωζομένων κίονων. Ἐκ τῆς τρίτης ὅμως σειρᾶς βαθμίδων αἵπερ ἦσαν μαρμάρινοι καὶ ἀνώτατα τοῦ στυλοβάτου στήριγματα, ἐκτὸς τῶν ἀμέσως ὑπὸ τοὺς κίονας τῆς νοτιοανατολικῆς γωνίας τοῦ ναοῦ εὐρισκομένων, ἀνεκαλύφθησαν σχεδὸν ἀκέραιαι μία μὲν κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ περιβόλου, πέραν τοῦ ὄχετοῦ, δύο δὲ πρὸς τὴν βόρειον τοῦ ναοῦ πλευρὰν, ὑποδειχθέντος ἡμῖν τοῦ χώρου ἔνθα ἔκειντο ὑπὸ τοῦ κ. Penrose τοῦ ἀνασκάψαντός ποτε κατὰ τὴν πλευρὰν αὐτήν· τὰς δύο ταύτας βαθμίδας ὡς μὴ ἐφαρμοζομένας τοῖς μεταξὺ τῶν σωζομένων κίονων κENOIS, ἀφῆκα ὁρατὰς ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὸν στυλοβάτην ὠραίου κρηπιδώματος τοῦ ἐκ πολυγωνικῶν λίθων κατεσκευασμένου ἐφ' οὗ ἔκειτο ἅπας ὁ συνεχῆς στυλοβάτης τῶν ἐξωτερικῶν πεντήκοντα δύο κίονων, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς περὶ τὸν ναὸν σκαφῆς. Ὅτι δὲ τῶν ἐσωτερικῶν σειρῶν οἱ κίονες εἶχον (ἂν οὐχὶ πάντες τινὲς ὅμως) μεμονωμένον στυλοβάτην, εἰκάζομεν ἐκ τῆς γενομένης ἄλλοτε ἐρεύνης ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας περὶ τὴν βᾶσιν τοῦ τῆς β' σειρᾶς κίονος, τοῦ ἰσταμένου παρὰ τὸν μέγαν μεγαλωστὶ τανυσθέντα καὶ κείμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους

ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἔχοντος δὲ ὡς στυλοβάτην ἐξ πωρίνους σπονδύλους τοῦ Πεισιστρατίου ναοῦ τὸν ἓνα ἐπὶ τοῦ ἄλλου κειμένους.

Εὐρέθησαν δὲ κατὰ τὴν γενομένην σκαφήν πολλὰ χαλκᾶ νομίσματα τὰ πλείστα βυζαντινά, ὀλίγα ῥωμαϊκά, ὀλίγιστα Ἑλληνικά, πάντα δὲ ἐφθαρμένα (1).

Ἐκτίσθη δὲ καὶ ἐκ τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου τὸ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ὑπὸ τὸ ἔδαφος κατεστραμμένον μέρος, ἄρξεται δὲ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος ἢ διὰ πώρου λίθου συμπλήρωσις τοῦ ὑπὲρ τὴν γῆν ὄρατοῦ.

Ἄν δέ, ὡς ἐλπίζω, ἀνοιχθῆ προσεχῶς ἢ πρὸς δυσμὰς τοῦ περιβόλου πρὸ πολλοῦ κεχαραγμένη ὁδός, τότε καὶ ἡ ἐκεῖ μείνασα ἄσκαπτος λωρὶς καθαρισθήσεται καὶ ἔχνη τῆς ἐκείθεν εἰς τὸν περιβόλον εἰσόδου πιθανῶς φανήσονται, διότι τὰ ὑπὸ τὴν πλευρὰν ταύτην ῥωμαϊκῶν χρόνων θολωτὰ κτιστὰ σπήλαια ὑπεβάσταζον, κατ' ἐμέ, δίκην κρηπιδώματος, κλίμακα καὶ πρόπυλον ἐπὶ Ἀδριανοῦ, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν τοῦ ναοῦ κατασκευασθέντα. Ἐπὶ ὁμοίων κτιστῶν ἀψιδωτῶν σπηλαίων κατεσκευάσθησαν μεγαλοπρεπῆ προπύλαια ναοῦ ἐν Ἡλιουπόλει τῆς Συρίας ἐπὶ Καρακάλλα.

Ἀθήνησι τῇ 20 Δεκεμβρίου 1898

Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

(1) Ἐκ τῶν νομισμάτων, τῶν ἐν ταῖς κατὰ τὸ Ὀλυμπιεῖον ἀνασκαφαῖς ἀνακαλυφθέντων, ἐν μόνον εἶνε τῶν καλῶν χρόνων, χαλκοῦν Ἀθηναϊκόν, κακίστης διατηρήσεως, κοπὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος καὶ φέρον ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως Δῆμητραν ἢ Τριπτόλεμον ἐπὶ πτερωτοῦ ἄρματος, ὑπὸ δρακόντων συρομένου, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας χοίτρον. Τὰ δὲ λοιπὰ, ἐπίσης κακίστης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διατηρήσεως καὶ σφόδρα κατιωμένα — συνεπῶς δὲ πάντα ἄχρηστα — εἶνε τῶν συνήθων διάφορα Ῥωμαϊκὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, μείζονος καὶ μικροῦ μεγέθους, Βυζαντινά, Φραγκικὰ τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας, Ἑνετικὰ καὶ ἄλλα. Ἔτι δὲ ἐν πεντάλεπτον τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ἐν δίλεπτον τοῦ βασιλέως Ὀθωνος, κοπὲν τῷ 1845, καὶ ἐν μετάλλιον τοῦ ναυτικοῦ ἀπομαχικοῦ ταμείου, ἔχον ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως κεφαλὴν τοῦ Βασιλέως πρὸς ἄρ. καὶ περίξ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α'. ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας πρῶραν ἀρχαίας νηὸς πρὸς δεξ., ἄνωθεν τῆς ὁποίας τρεῖς ἐκ δάφνης στέφανοι, καὶ περίξ ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΑΠΟΜΑΧΙΚΟΝ ΤΑΜΕΙΟΝ. Ἐν γένει αἱ ἄνω ἀνασκαφαί, ὡς πρὸς τὴν νομισματικὴν, οὐδὲν τὸ καινὸν καὶ χρήσιμον ἔφερον εἰς φῶς.